

THEOLOGIA BIBLICA

Papp György*
Kolozsvár

Jézus tanítványai és a család

The Disciples of Jesus and the Family. Abstract

There are only a few biblical passages which speak about the family of Jesus' disciples. In our paper, we propose to analyse those passages from the New Testament which give us details about the families of the disciples and about Jesus' requirements concerning the relation between the disciple and his family. In our analysis we look for an answer concerning the origin and social status of Jesus' disciples. We also investigate the relation between the disciples and their families after the resurrection.

Keywords: New Testament, family, disciple, Peter's family, John, James.

A tanítványok családjai az evangéliumi leírások alapján

A szent apostoloknak dolgaik ugyan, azokon kívül, melyek a Szent Írásban feljegyeztettek, többnyire homályban és bizonytalanságban vannak; mindazáltal illetlenség és nagy csonkaság lenne helyt nem adni itt nékik [...] és fel nem jegyezni, amelyek felőlök leghibetőbbek.¹

AZ Újszövetség keveset közöl a tanítványok családjáról. Nem mindenről tudjuk, hogy milyen volt a családi háttérük: milyen környezetből származtak, kik voltak a szüleik, mivel foglalkoztak. Az 1Kor 9,5 alapján joggal feltételezhetjük, hogy a tizenkettő közül többnek is volt már saját családja. Ebben a rövid tanulmányban tehát azt vizsgáljuk a rendelkezésünkre álló újszövetségi utalások alapján, hogy milyen is lehetett Jézus tanítványainak családi háttere; illetve, hogy milyen kapcsolat volt a tanítványok és családjaik között.

A tanítványok családi háttérére elsősorban az elhívás-történetekből derül fény, viszont rendelkezésünkre áll néhány olyan történet is, amely betekintést

* Papp György (Beszterce, 1983) Bethlenben végezte általános iskolai tanulmányait, majd a Kolozsvári Református Kollégium diákja volt (1997–2001). 2006-ban szerzett lelkipásztori oklevelet a Kolozsvári Protestáns Teológián. Szolgálati helyei: Illyefalva (segédlelkipásztor, 2006–2007), Nagyenyed (könyvtáros, 2007–2009), Mezőörményes (helyettes lelkipásztor, 2009–2012), 2012 októberétől pedig kutató levéltáros és óraadó a Kolozsvári Protestáns Teológián. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem doktorjelöltje. Tézisének témája: *Kbrüszosztomosz teológiájának hatása Kálmán János Intitutiójának 1559-es kiadásában.*

¹ Szikszai György: *Mártírok osztópa.* Harmat – Koinónia, Budapest – Kolozsvár 1996, 23.

nyújt családi életük egy-egy részletébe. Valamivel többet tudhatunk meg a két testvérpár, Simon Péter és András (Jn 1,41–43), illetve Jakab és János családi hátteréről. A többi tanítvány családi hátterét csupán utalások sejtetik.

Simon és András

Jóna két fia, Simon és András Bétsaidából származott, akárcsak Filep (Jn 1,45). Mielőtt azonban követni kezdték volna Jézust, Kapernaumba költöztek.² Nem tudjuk viszont, hogy apjukkal együtt költöztek-e Kapernaumba, vagy pedig csak ők változtattak lakhelyet. Márk evangéliuma azonban tényként közli, hogy Simonnak és Andrásnak háza volt Kapernaumban (Mk 1,29). A Kapernaum területén folytatott ásások fényt derítettek arra, milyen is volt a korabeli építkezési stílus. Carsten Peter Thiede, aki maga is részt vett az ásásokon, azt írja, hogy több ház alkotott egy ún. „sziget”-et, amelynek egy vagy több belső udvara, illetve főbejárat előtti előudvara volt.³ Valószínű, hogy Simon és András háza is ezt az építkezési formát mutathatta. Itt lakott Simon anyósa is (Mk 1,30–31), de valószínű – írja Thiede –, hogy ugyanezen „sziget” egyik lakóterületén élt Zebedeus családja is.⁴

Thiede kimerítő részletességgel rajzolja meg Kapernaum szocio-kulturális adottságait,⁵ és azt állítja a régészeti leletek alapján, hogy az itt lakó embereket a három-, esetleg négynyelvűség (héber, arám, görög, latin) jellemezte, és hogy viszonylagos jólétben élhettek a halászat, illetve kereskedelem kínálta lehetőségeknek köszönhetően. A bétsaidai, illetve kapernaumi Simon és társai nem voltak sem képzetlenek, sem pedig elmaradottnak mondható emberek.⁶ Ezért el kell utasítanunk azt a vádat, hogy a tanítványok – közöttük Péter és András is – iskolázatlan és írástudatlan emberek voltak (ApCsel 4,13), ugyanis a kijelentés a jeruzsálemi vezetők lenéző, arrogáns magatartását tükrözi a galileai származású tanítványokkal szemben.

Simon és András elhívás-történetének János szerinti feldolgozása (Jn 1,35–42) eltér a szinoptikusok leírásától. Helytállónak tekinthetjük Thiede azon véleményét, hogy a jánosi leírás megelőzhette a szinoptikusok által közölt változatot.⁷ András Keresztelő János tanítványi köréhez tartozott (Jn 1,41). Így ismerkedett meg Jézussal, és szegődött nyomába (Jn 1,37.41) Simon azonban nem volt János tanítványa. Simon tőle tudja meg, hogy kicsoda Jézus (*Íme, az Isten báránya!* Jn 1,36; *Ő mibelyt találkozott testvérel, Simonnal, ezt mondta neki: „Megtaláltuk a Messiást...”* Jn 1,41). András tehát, miután (feltételezhetően) egy délutánt töltött Jézus társaságában, úgy vezette testvérét Jézushoz, ahogyan azelőtt Keresztelő János vezette őt ahhoz, aki utána jön, de megelőzi őt, mert előbb volt,

² Carsten Peter Thiede: *Péter apostol nyomában*. Trivium Kiadó, Budapest 2005, 28.

³ Uo. 40–41.

⁴ Uo. 41.

⁵ Uo. 13–43.

⁶ Uo. 30–31.

⁷ Uo. 36.

mint ő.⁸ A János által közölt jelenet arra is utal, hogy a két testvér között harmonikus volt a kapcsolat.

Mt 4,18–20 és Mk 1,16–18 a következőképpen írja le Simon és András elhívását: miközben éppen a hálót vetették ki, Jézus arra szólítja a testvérpárt, hogy kövessék őt. Ők otthagyják hálóikat, ugyanis halászok voltak, és követik Jézust. Az evangéliumok nem említik, hogy apjuk, Jóna is velük lett volna, és esetleg annyit feltételezhetünk, hogy alkalmazottaikkal vagy munkatársaikkal együtt halásztak. Ha összevetjük a János, Máté és Márk evangéliumában leírt eseményeket, azt láthatjuk, hogy Jézus elhívása nem érte őket váratlanul, volt gondolkodási idejük, hogy „tisztába jöjjenek önmagukkal és családjukkal”.⁹ Tudniillik már korábban is találkoztak Jézussal, felfedezhették különlegességét, s amikor elhívta őket, csatlakozásuk nem meggondolatlan felkerekedés volt, és senki nem számolt azzal, hogy ez a búcsú örökre szólna.¹⁰

Simon minden kétséget kizáróan családos ember volt: volt felesége, és anyósa is velük lakott (Mk 1,29–31; Mt 8,14–15; Lk 4,38–39). Jézus meggyógyította a Simon anyósát, az pedig felkelt és szolgált neki. Szolgálatát mindhárom leírás a *διακονέω* igével fejezi ki, ugyanazzal, amellyel a Lk 8,3 jelzi a Jézust követő asszonyok szolgálatát.¹¹ Vagyis úgy tűnik, hogy miután meggyógyult, megvendégelte Jézust és tanítványait, akárcsak Márta (Jn 12,2).¹² Viszont azt sem zárhatjuk ki, hogy Simon anyósának szolgálata egy folyamat kezdete volt, és pedig annak, hogy Simon családja követni kezdte Jézust, anyósa és felesége pedig egyike lett annak a sok asszonynak (Lk 8,3; Mt 27,55), akik Jézus köréhez csatlakoztak és szolgáltak neki. Később, amikor Simon Péter misszióra indult, felesége is vele tartott (1Kor 9,5), és segítségére volt neki. Ezt támasztja alá Eduard Schweizer is, aki azt állapítja meg a Márk evangéliumához írott kommentárjában, hogy a *διακονεῖ* (activum, indicativus imperfectum) igealak folyamatos cselekvést jelöl. Ugyanakkor azt is megállapítja, hogy a *διακονέω* ige ilyen kontextusban való használata a női tanítványság körülírásának *terminus technicus*.¹³ (Ugyanezt írja a Máté evangéliumához írt kommentárjában is.¹⁴)

⁸ Wilckens, Ulrich: *Das Evangelium nach Johannes*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2000, 48.

⁹ Carsten Peter Thiede: *i. m.* 36.

¹⁰ Uo.

¹¹ Mk 1,31: καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

Mt 8,15: καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ.

Lk 4,39: παραρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.

Lk 8,3: καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου καὶ Σουσάννα καὶ ἕτεραι πολλαί, αἵτινες διηκόνουν αὐτοῖς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

¹² A két felszolgálatást egyazon igealak jelzi, ti. a *διακονέω* indicativus imperfectuma.

¹³ Schweizer, Eduard: *The Good News According to Mark*. Translated by Donald H. Madvig. John Knox Press, Atlanta, s.a. [1970], 53.

¹⁴ Schweizer, Eduard: *The Good News According to Matthew*. Translated by David E. Green. John Knox Press, Atlanta 1975, 217.

A Zebedeus fiai

Zebedeus családja is Kapernaumban lakott, valószínűleg ugyanazon a lakószigeten, ahol Simon Péter és András is. A Mt 4,21–22 és a Mk 1,19–20 leírása szerint Zebedeus családja is halászáttal foglalkozott. Ezt Márk azzal egészíti ki, hogy napszamosokat is alkalmaztak. Zebedeus csak fiainak, Jakabnak és Jánosnak elhívás-történetében jelenik meg, és csak annyit tudunk meg róla, hogy a két fiú otthagyja őt a napszamosokkal együtt, és Jézus nyomába szegődnek. Egy későbbi elbeszélés Zebedeus feleségéről is tudósít (Mt 20,20–28, illetve Mk 10,35–45 és Lk 22,24–27). Zebedeus feleségét azonban csak Máté változata említi meg. Márk szerint maga Jakab és János áll Jézus elé, és adja elő kérését; Lukács pedig az utolsó vacsora keretébe illeszti az elbeszélést, és csak általánosságban említi meg a tanítványok versengését, illetve rangvitáját. Elképzelhető, hogy a Máté és Márk verziója valójában egy másik történetet mutat be. Ezért a következőkben csak a Máté által közölt változattal foglalkozunk.

Témánk szempontjából az a mozzanat lényeges a Mt 20,20–28-ban, amikor Zebedeus felesége Jézus lábai elé borul, és erre kéri őt: *Mondd, hogy az én két fiam közül az egyik jobb kezéd, a másik bal kezéd felől üljön a te országodban.* (21. v.). A történet folytatásában csupán Jézus, Jakab, János és a többi tanítvány beszélgetését olvashatjuk, s a fiúk anyjáról pedig nem esik több szó. Vitán felüli, hogy Jakab és János anyja is Jézus női tanítványai közé tartozott (vö. Mt 27,56), ugyanis úgy terjeszti elő kérését, mint aki meg van győződve, hogy Jézus teljesíteni is tudja azt.

Ha összevetjük Mt 27,56-ot és párhuzamos helyeit (Mk 15,40; Lk 23,49) a Mk 16,1-gyel, arra a következtetésre juthatunk, hogy a Zebedeus fiúk édesanyja Saloméval azonos.¹⁵ Az evangéliumok úgy mutatják be őt, mint aki Jézus Krisztus egyik elkötelezett női tanítványa. Ő is tanúja volt Jézus kereszthalálának, illetve a húsvét utáni első eseményeknek. Jn 19,25 alapján James Orr is azt a nézetet képviseli, hogy Máriának, Jézus édesanyjának volt a nővére. Erre azonban nincsen bizonyítékunk. De kérése nemcsak fiai iránt tanúsított szeretetét és gondoskodását tükrözi,¹⁶ hanem azt is, hogy hitt Jézus különleges hatalmában és küldetésében. Vagyis Jézus vér szerinti családja bizonyos mértékig szembeállítható Jézus némelyik tanítványának családjával, akik követték őt és szolgáltak neki. Ez a helyzet pedig a húsvéti események után változik meg.

Jézus követelménye a tanítványok és a család iránt

Az evangéliumok arról tudósítanak, hogy a tanítványok elhagyták foglalkozásukat, házukat, családjukat, egyszóval mindenüket, amihez addig kötődtek. Jézus ugyanis nagyon világosan kijelenti, hogy az ő követése csak úgy lehetsé-

¹⁵ Ld. Orr, James: Salome. In: *ISBE Bible Dictionary*, CD-Rom Edition (included in Bible-Works 7); Witherington, Ben: Salome. In: Freedman, David Noel: *Anchor Bible Dictionary*. Doubleday, New York 1997. Cd-Rom Edition.

¹⁶ Witherington, Ben: Salome. In: Freedman, David Noel: *i. m.* Cd-Rom Edition.

ges, ha az elhívott megtagadja önmagát és felveszi keresztjét.¹⁷ A tanítványok magatartása különös lehet számunkra: vagyonnal, családdal rendelkező, felnőtt férfiak mindent otthagynak.¹⁸ Lészai Lehel idézi is Theissen véleményét, aki – nem kevés iróniával – ezt állítja a Jézusért házukat, vagyonukat, családjukat elhagyó tanítványokról:

„[...] kortársaik nem a keresztyénség alapítóinak tekintették őket, hanem lakás nélküli, vagyontalan és hazátlan propagandistáknak. Aki korábbi társadalmi megélhetését feladta egy másik életforma megnyeréséért, az lehetett koldus, rabló, gerillaharcos, esszénus – vagy akár apostol, próféta és misszionárius.”¹⁹

A továbbiakban először Jézus azon mondásait elemezzük, amelyek megfogalmazzák a tanítvány és családja kapcsolatára vonatkozó követelményeket. Ezt követően a tanítványok ehhez kapcsolódó kérdéseit elemezzük, illetve Jézus ezekre adott válaszát, amelyben jutalmat ígér az érette mindent elhagyó tanítványoknak.

Mt 8,18–22; Lk 9,57–62

A Jézus elvárásait tartalmazó perikópák közül először a Mt 8,18–22-vel és paralleljével, a Lk 9,57–62-vel foglalkozunk.²⁰ A perikópa Máté szerint két párbeszédet tartalmaz, Lukács szerint azonban hármat. Egyetérthetünk Balla Péterrel, aki úgy véli, hogy ebben a két, illetve három kis párbeszédben Jézus az egyes embereknek beszél a tanítványság áráról, és arra figyelmezteti őket, hogy az elhívás mindennél fontosabb.²¹ Az első párbeszédben Jézus egy embernek,²² aki követni akarja őt, feltárja a tanítványság nehézségeit: szemben a rókákkal és a madarakkal, amelyeknek van barlangjuk vagy fészük, az Emberfiának nincs hová lehajtania fejét. Témánk szempontjából a második és a harmadik párbeszéd a fontos, ezért ezekkel foglalkozunk részletesen. A második párbeszéd Máténál és Lukácsnál egyaránt szerepel, míg a harmadik csak Lukácsnál.

A második párbeszédben Lukács szerint Jézus szólítja fel követésre a szóban forgó tanítványt, Máté csak a tanítvány reakcióját jegyzi le, ugyanis – véleményünk szerint – feltételezi Jézus hívását. Egyetérthetünk azokkal a kutatókkal, akik szerint az itt megjelenő tanítvány Jézus tágabb tanítványi köréhez

¹⁷ Vö. Lészai Lehel: *A tanítványok elhívása és küldetése a szinoptikus evangéliumokban*. Egyetemi Kiadó, Kolozsvár 2008, 117.

¹⁸ Carsten Peter Thiede: *i. m.* 33. E sorok írójának véleménye szerint a Theissen soraiból érződő irónia nem Jézus tanítványaira vonatkozik, hanem az őket lenéző kortársaik magatartásának fonákságát hangsúlyozza.

¹⁹ Lészai Lehel: *i. m.* 118.

²⁰ A perikópa részletes elemzését ld. Balla Péter: *Gyermekek és szülők kapcsolata*. Kálvin Kiadó, Budapest 2010, 150–153.

²¹ Balla Péter: *i. m.* 150.

²² Máté tudni véli, hogy az illető írástudó volt, Lukács azonban nem jelzi ezt.

tartozott.²³ Ő maga ajánlkozik Jézus követésére, vagy pedig Jézus szólítja meg őt, előtte azonban engedélyt kér, hogy elmeessen eltemetni halott apját. Jézus válasza egyetlen mozzanatban egyezik meg Máténál és Lukácsnál, viszont mindkettő hozzáfűznek egy-egy egyedinek tekinthető mondatot is. A közös motívum: *hagyd a halottakra, hogy eltemessék halottaikat*. Ehhez Máté annyit fűz hozzá, hogy *kövess engem* (Mt 8,22), míg Lukács szerint Jézus konkrét feladattal bízta meg a leendő tanítványt: *menj el és hirdesd az Isten országát* (Lk 9,60).

Jézus mondata radikális: a tanítványjelöltnek ott kell hagynia halott apját – temetés nélkül. A kommentárok és az Újszövetség kortörténetével foglalkozó munkák egyaránt rámutatnak, hogy a szülők temetéséről való gondoskodás mennyire fontos gyermeki kötelesség volt. Balla Péter tehát joggal teszi fel a kérdést: vajon Jézus ennek a kötelességnek elmulasztására tanított volna?²⁴ Majd részletesen kifejti: bár Jézus kijelentése radikális volt, és nagyon kényes témát érint, mégsem lehet családelenességgel vádolni őt. Elsősorban azt hangsúlyozza, hogy Jézus radikális mondatában az azonnaliság kap nagy hangsúlyt, valamint az, hogy ne legyen semmi fontosabb Jézus hívásánál. Illetve: a tanítványságot a családi kapcsolatoknál is előbbre kell helyezni. Ez a prioritás-felállítás a messiási tekintélyt feltételezi. Másodsor: Jézus arra is figyelmeztette a tanítványjelöltet (akárcsak a másik két párbeszéd esetében is), hogy a tanítványság természeténél fogva kemény és igénybevevő. Harmadszor pedig O’Neill állítására hivatkozik és Jézus kijelentését a názírok fogadalmával állítja párhuzamba: azok, akik emlékeztek, hogy a názírok esetében mit jelentett Isten prioritása, megérthették az Isten országának hirdetésére szóló radikális elhívást is.

A harmadik párbeszéd csak Lukács leírásában fordul elő (Lk 9,61–62). Egy ismeretlen tanítványjelölt követni akarja Jézust, előbb azonban engedélyt kér, hogy elmenjen és elbúcsúzzék családjától. Jézus válasza ez esetben is elutasító, radikális, bár általánosabban fogalmaz, mint az előző párbeszédben: *aki az eke szarvára teszi a kezét és hátratekint, nem alkalmas Isten országára* (Lk 9,62). Az írásmagyarázók közül leginkább Eduard Schweizer tárgyalja az igeszakaszt témánk szemszögéből.²⁵ Ő abból indul ki, hogy minden ember ösztönösen vágyakozik az otthon biztonságára, és hogy az ember menedékként használja az otthont a külső behatolókkal, követelőkkel szemben. Jézus elutasító és radikális válasza pedig azt hangsúlyozza, hogy csak az alkalmas Isten országára, aki nyitott mindenre, ami jön, és tudja, hogy biztonságát nem a család szavatolja, hanem egyedül Isten.²⁶

²³ Hagner, Donald: Matthew 1–13. In: Hubbard, David – Barker, Glenn (ed.): *World Biblical Commentary, Volume 33a*. Word Books Publisher, Dallas 1998. CD-Rom edition.

²⁴ Balla Péter: *i. m.* 152. A következőkben Balla Péter gondolatmenetét követjük, amelyben azt bizonyítja, hogy Jézust radikális kijelentései ellenére sem lehet családelenességgel vádolni. Ezért a tőle vett gondolatokat nem jelöljük külön lábjegyzetben.

²⁵ Schweizer, Eduard: *The Good News According to Luke*. John Knox Press, Atlanta 1984, 172.

²⁶ Uo.

*Mt 10,37–38; Lk 14,26–27*²⁷

Máté a tizenkét tanítvány kiküldésének kontextusában helyezi el a perikópát, és így ez egyike lesz azon tanításrészleteknek, amellyel Jézus a tanítványokat készít fel, míg Lukács szerint Jézus szavai a sokasághoz szóltak. A Máténál és Lukácsnál megfigyelhető kontextusbeli különbség nem jelenti azt, hogy Jézus kijelentése eltérő célközösségre vonatkozna. Máté szerint Jézus a tizenkét apostolt készít fel az igehirdetői szolgálatra, és miután bemutatta ezt, az igehirdetés hatásáról és az igehallgatók magatartásáról is beszél (ld. 10,34–39.40–42). A Mt 10,37–38 tehát az igehirdetés hatásáról szóló tanítás része. Az igehirdetés nyomán növekedni fog a tanítványok száma, azonban az is megtörténik, hogy az igehirdetés miatt megszlik a család. Jézus azt hangsúlyozza, hogy csakis az csatlakozhat hozzá és lehet az ő tanítványa, aki tulajdon családjánál is jobban szereti őt. Míg Máténál a tizenkettőhöz beszél az igehirdető munka hatásáról és a tanítványság feltételeiről, addig Lukácsnál egyenesen a sokaságnak mondja el a tanítványság feltételeit. A két evangéliumi részlet tartalmilag hasonló, de különbözik egymástól megfogalmazásában:

<i>Mt 10,37–38</i>	<i>Lk 14,26–27</i>
<p>Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος·</p> <p>καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος.</p>	<p>εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφὰς ἔτι τε καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής.</p> <p>ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής.</p>

Első olvasásra úgy tűnik, Máté szövege kevésbé radikális a Lukácséhoz képest, aki a *jobban szereti* helyett ezt mondja: *aki meg nem gyűlöli...*, és emiatt sokan szélsőségesen családellenesnek tartják.²⁸ Balla Péter szerint két lehetőség közül kell választanunk: a két szöveg vagy két egymástól független hagyomány szövegteremtője, vagy pedig egy közös hagyomány „lukácsi” és „mátéi” változatai, és ő ez utóbbi mellett dönt. Elfogadja, hogy párhuzamos igeversekről van szó, talán az eredeti sémi vers szerkesztői változatairól.²⁹ Eduard Schweizer úgy véli, hogy Lukács megtartotta az eredeti arám igét, míg Máté a pontosítás érdekében körülírta Jézus mondanivalójának lényegét.³⁰ Máté és Lukács tehát különböző idiómákkal fejezi ki ugyanazt a gondolatot. Máténál a *jobban szereti* ugyanazt jelenti,

²⁷ A két perikópa részletes elemzését ld. Balla Péter: *i. m.* 147–150.

²⁸ Uo. 148.

²⁹ Uo.

³⁰ Schweizer, Eduard: *The Good News According to Matthew*, 250. Schweizer véleménye szerint ugyanez a helyzet a *nem méltó énboszám* és a *nem lehet a tanítványom* esetében is. Mindkettő ugyanazt az arám szófordulatot írja körül, vagy pedig két hasonló értelmű arám kifejezés fordítása.

mint Lukácsnál a *nem gyűlöli meg*, és sokkal inkább prioritásról van szó, semmint mai értelemben vett érzelmekről.³¹ Ugyanezt a véleményt képviseli Eduard Schweizer is, és az 1Móz 29,30, illetve az 5Móz 21,15 alapján állítja, hogy a Lukács *meg nem gyűlöli* kifejezése inkább az alárendelés fogalmát fejezi ki.³² Ezt a magyarázatot helyesnek lehet tekinteni, és erre alapozva állíthatjuk, hogy a tanítványnak nem gyűlölnie kell hozzátartozóit vagy háznépét, hanem Jézus Krisztust kell előnyben részesítenie, még családjával szemben is. Jézus elhívása ugyanis mindennél fontosabb, és előbbre való még a családi kapcsolatoknál is.³³

A tanítványok ezzel kapcsolatos és Péter által megfogalmazott kérdéseit, majd pedig Jézus ezekre adott válaszát a Mk 10,28–30-ban, illetve a párhuzamos perikópákban olvashatjuk. Ezek a Mt 19,27–30 és a Lk 18,28–30. Ez a beszélgetés mindhárom szinoptikus evangéliumban a gazdag ifjú története után hangzik el. A szinoptikusok változatai között sok a hasonlóság, de van néhány eltérés is. Csupán Máté közli azt, hogy miután Péter megállapította: a tanítványok mindent elhagytak és követték Jézust, azt is megkérdezte, mi lesz majd a jutalmuk. Jézus válaszában csak Máténál van szó arról, hogy a tizenkét tanítvány tizenkét trónon fog ülni és ítélni fog Izráel tizenkét törzse felett. A záradékban csak Máténál és Márknál olvashatjuk, hogy sok elsőből lesz utolsó, és sok utolsóból első. Ezen kívül olyan szóhasználatbeli eltéréseket is észlelhetünk, amelyek nem változtatnak a szöveg tartalmán.

Lészai Lehel úgy látja, hogy Péter kérdése, amely Máté szerint az apostol megállapításához kapcsolódik, azt jelzi, hogy a tanítványok megéreztek valamit a Jézussal való együttlét kiváltságából, ugyanakkor azonban félre is értették azt.³⁴ Erre a félreértésre utalnak a tanítványok egymás közötti rangvitái, akár csak az a mozzanat, amikor Péter a jutalom felől érdeklődik. Annak ellenére, hogy Péter érdeklődő kérdését csak Máté jegyzi le, a másik két szinoptikusnál is érezhető, hogy a kijelentő módban elhangzó mondat mögött ott rejlik a kérdés: mi lesz nekünk a jutalmunk? Mi, akik éretted mindent elhagytunk, be fogunk-e jutni az Isten országába?³⁵

Jézus azt ígéri, hogy aki elhagyja érte házát vagy testvéreit, apját vagy anyját, gyermekeit vagy szántóföldjeit, az már most százszor annyit kap üldöztetésekkel együtt, majd pedig örök életben lesz része.³⁶ Mindhárom szinoptikus kiemeli, hogy a háznepet vagy a vagyont Jézusért kell elhagyni: Jézus nevéért (Mt 19,29); Jézusért és az evangéliumért (Mk 10,29) vagy Isten országáért (Lk 18,29). Jézus megerősíti, hogy az ő követése jutalommal jár; de ez a jutalom más, mint amelyet Péter vagy a többi tanítvány képzelt el. Követése ugyanis nem vezet sze-

³¹ Balla Péter: *i. m.* 148.

³² Schweizer, Eduard: *Das Evangelium nach Lukas*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 1993, 159.

³³ Balla Péter: *i. m.* 150.

³⁴ Lészai Lehel: *i. m.* 184.

³⁵ Leon Morris: *Az Újszövetség teológiája*. KIA, Budapest 2001, 210.

³⁶ Lészai Lehel: *i. m.* 118.

génységhez vagy nélkülözéshez, hanem épp ellenkezőleg: csakis a Jézussal való közösségben lehet valóságosan megtapasztalni az élet teljességét, minden szinten, beleértve a családot is.³⁷ Leon Morris helyesen állapítja meg, hogy a Krisztushoz való tartozásnak, az Isten országába való belépésnek nagy ára van, de megéri a fáradságot: a tanítvány már ebben a világban visszakapja ennek sokszorosát, a jövődő világban pedig örök életet nyer.³⁸

Balla Péter véleménye szerint elképzelhető, hogy ez a perikópa azokról a tanítványokról szól, akik utolsókká váltak honfitársaik szemében, mivel nincs anyagi biztonságuk, hiszen elhagyták otthonukat és családjukat, illetve azokról, akik azt gondolják, hogy ők az elsők, mert ragaszkodnak a rendezett családi élethez, pedig igazából utolsók, ha nem követik Jézust.³⁹

Teológiai szempontból mindenképpen szükségesnek látszik, hogy a tanítvány Jézusért hagyja el családját és vagyonát, hogy ezáltal társadalmilag gyökértelessé⁴⁰ váljon, és annál jobban belegyökerezhesék Krisztusba. Így kapja vissza háznépét, viszont más minőségben. Márk evangéliuma szerint Jézus felsorolja, kiket kap vissza az érette mindent elhagyó tanítvány. A visszakapott személyek listájáról azonban hiányzik az apa. Ez minden bizonnyal Jézus igazi, lelki családjára utal, amelyben Isten az atya, a családfő. Ha a tanítvány képes elhagyni családját Jézusért, új családot fog kapni, amelyhez akár vér szerinti családtagjai is hozzátartozhatnak.

Igazat kell adnunk Balla Péternek, aki azt hangsúlyozza, hogy ezt a párbeszédet csakis a tanítványságra való elhívás kontextusában kell értelmeznünk, és itt is prioritásról van szó.⁴¹ Ha értékrendi skálán akarjuk ábrázolni a perikópák által ajánlott prioritásrendet, azt mondhatjuk, hogy egyértelműen Jézus követése az elsőség, miközben változatlanul fennmarad az ötödik parancs érvényessége.

Az eddig elmondottak összefoglalásaként Lészai Lehelt idézzük, aki helytállóan foglalja össze, hogy a tanítványok milyen módon feleltek meg Jézus elvárásainak:

„Jézus elhívja a tanítványokat, akik közül a tizenkettő szakít mindazzal, ami eddig meghatározta életét és így követi mesterét. Nincstelenség és vándorlás jellemzi életüket, miközben csodákat tapasztalnak meg Jézus társaságában. Uruk megfeszítése és feltámadása után folytatják a missziót (1Kor 9,5), de lassan beáll egy polgárosodási folyamat, amely során a második tanítványi generáció felhagy a vándorlással, a javaikkal való szakítással és letelepedve, családban éli meg tanítványi mivoltát.”⁴²

³⁷ Schweizer, Eduard: *The Good News According to Mark*, 214.

³⁸ Morris, Leon: *i. m.* 211.

³⁹ Balla Péter: *i. m.* 142.

⁴⁰ A kifejezőmód Gerd Theissentől származik. Ld. Balla Péter: *i. m.* 143.

⁴¹ Uo.

⁴² Lészai Lehel: *i. m.* 122–123.

Jézus radikális és első látásra családellesnek tűnő mondásai mindenekelőtt azt hangsúlyozzák, hogy a tanítványnak helyes összefüggérendszerben kell szemlélnie családját is. Nem szabad se túlértékelnie, sem pedig alábecsülnie.

Melléklet: Péter kérdése és Jézus válasza a tanítványok jutalmáról

<i>Mk 10,28–31</i>	<i>Mt 19,27–30</i>	<i>Lk 18,28–30</i>
<p>Ἦρξατο λέγειν ὁ Πέτρος αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήκαμέν σοι. ἔφη ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν,</p> <p>οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφήκει οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ μητέρα ἢ πατέρα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ οἰκίας καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ μητέρας καὶ τέκνα καὶ ἀγροὺς μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ [οἱ] ἔσχατοι πρῶτοι.</p>	<p>Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκει οἰκίας ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήμψεται</p> <p>καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.</p>	<p>Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφέντες τὰ ἴδια ἠκολουθήσαμεν σοι. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφήκει οἰκίαν ἢ γυναῖκα ἢ ἀδελφούς ἢ γονεῖς ἢ τέκνα ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὃς οὐχὶ μὴ [ἀπο]λάβῃ πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ</p> <p>καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.</p>

Felhasznált irodalom

- Balla Péter: *Gyermekek és szülők kapcsolata*. Kálvin Kiadó, Budapest 2010.
- Carsten Peter Thiede: *Péter apostol nyomában*. Trivium Kiadó, Budapest 2005.
- Hagner, Donald: Matthew 1–13. In: Hubbard, David – Barker, Glenn (ed.): *World Biblical Commentary, Volume 33a*. Word Books Publisher, Dallas 1998. CD-Rom edition.
- Leon Morris: *Az Újszövetség teológiája*. KIA, Budapest 2001.
- Lészai Lehel: *A tanítványok elhívása és küldetése a szinoptikus evangéliumokban*. Egyetemi Kiadó, Kolozsvár 2008.
- Orr, James: Salome. In: *ISBE Bible Dictionary*. CD-Rom Edition (included in BibleWorks 7).
- Schweizer, Eduard: *The Good News According to Mark*. Translated by Donald H. Madvig. John Knox Press, Atlanta, s.a. [1970].
- Schweizer, Eduard: *The Good News According to Matthew*. Translated by David E. Green. John Knox Press, Atlanta 1975.
- Schweizer, Eduard: *The Good News According to Luke*. John Knox Press, Atlanta 1984.
- Schweizer, Eduard: *Das Evangelium nach Lukas*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 1993.
- Sziksza György: *Mártírok oszlopa*. Harmat – Koinónia, Budapest – Kolozsvár 1996.
- Witherington, Ben: Salome. In: Freedman, David Noel: *Anchor Bible Dictionary*. Doubleday, New York 1997. Cd-Rom Edition.
- Wilckens, Ulrich: *Das Evangelium nach Johannes*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2000.